

1907 ÎN OPERA LUI I. C. VISSARION

ALEXANDRINA ANDRONESCU

Născut la sfârșitul secolului trecut la Costești-Dimbovița, aproape de Titu, scriitorul-țăran I. C. Vissarion a trăit o mare parte a vieții în satul natal, zugrăvind în operele sale viața satului cu bucuriile și necazurile lui.

El nu este însă un țăran oarecare, ci un țăran cult, „cu o cultură acumulată pe apucate”¹, de aceea păstrează în opera sa anumite caracteristici, rămânând astfel legat de mentalitatea satului.

El singur se consideră „un scriitor țăran, cum e Maxim Gorki în Rusia”² și tocmai pentru că a fost atât de mult legat de oamenii de la sate, opera sa are o particularitate interesantă, plină de contradicții.

În perioada de dinaintea primului război mondial activitatea sa de scriitor este destul de bogată și pe lângă volumul „Draci și strigoi” (1883), „Fără pîine”, „Mîrlanii”, „Nevestele lui moș Dorogan” (1913), „Privighetoarea neagră” (1916), I. C. Vissarion publică în revista „România muncitoare” drama socială în 4 acte „Lupii”, ca mai târziu această lucrare importantă pentru crezul său literar din acea vreme, să apară în volum în 1915. Tot în „România muncitoare” apare în 1910, în fragmente, o încercare de roman, „Răsculații” care tratează aceeași temă a răscoalei din 1907.

Am putea spune că adevăratul debut și-l face sub semnul oglinzirii acestor evenimente cărora le sînt consacrate piesa de teatru, încercarea de roman și cîteva poezii care nu au fost încă publicate, dar care exprimă durerea adîncă a țărănimii asuprite și îngenunchiate de moșierime.

Se pare că aceste poezii au fost scrise chiar în timpul răscoalei deoarece Vissarion așterne pe hîrtie pagini de o adevărată valoare artistică și documentară și aceasta nu de pe poziția scriitorului, ci de pe aceea a țăranului participant la răscoală.

De altfel, Vissarion a fost închis la penitenciarul din Tirgoviște unde, plin de revoltă, el scrie cu cărbune pe peretele celulei următoarele versuri :

„Vai, țăraniî împușcați/ Stau pe drumuri ne-ngropați,/ Iar rămașii neuciși,
Zac prin pușcării închiși ;/ Drept de hrană — pîine veche/ Și

¹ Gafița, Mihai — Prelață la volumul *Scrieri alese*, E.S.P.L.A., 1959.

² *Ibidem*.

scatoalce la ureche ;/ Dorm p-un pat de scinduri goale/ C-un bedreag drept pernă moale“³.

Apoi, într-una din ultimile schițe publicate în 1935, un personaj întruchipat de o bătrână se adresează țăranului povestitor, spunându-i cu multă obidă : „Bine, maică, acum cîțiva ani făcuși revoluție. ...Sculași lumea să ia moșiile boierilor și veni oastea și omori o groază de creștini... Și pă dumneata, maică, nu te luă dracu !... Tenchiseră nițel și-ți dădură drumul ; iar Dumnezeu nu te trăzni nici el !...“⁴

Se mișcă în opera lui I. C. Vissarion o serie întreagă de personaje reale ; tipurile sînt specifice împrejurărilor și sînt cu atît mai bine realizate cu cît sînt zugrăvite de foarte aproape.

Aceste „animale“, așa cum erau socotiți răsculații de către imbui-bații satelor, sînt în sufletele lor simple, capabili de cele mai variate sentimente : ura și dragostea, dîrzenia și duioșia, puterea și slăbiciunea.

Găsim în drama „Lupii“ o serie întreagă de personaje dintre cele mai complexe : de la Nicu — proprietarul moșiei, Nae, administratorul moșiei și Profirița nevasta acestuia pe de o parte, și Ion Găvan cu familia sa, Lixandra și copiii, Marin și Stanca văduva pe de altă parte : două tabere diferite, cu forțe diferite, cu caracter și motive diferite, ce dau conflictului duritate și o încordare bine întemeiată.

Lixandra este o fire sensibilă, plină de duioșie. Necazurile și sărăcia îi distrug nu numai ființa dar și construcția sufletească : „...N-am fost sortită să pot rîde !... Mi-a plăcut să cînt ; dar n-am putut de lacrimi !... Cui îi plac florile mai mult decît mie ?... Dar dacă văz în juru-mi durere, sărăcie și mă ține pieptul de nu pot să dorm, cum să pot cînta ?...“⁵ Moare tuberculoasă, cu durerea în suflet, că și-a lăsat copiii și bărbatul fără nici un sprijin.

Stanca văduva, sora Lixandrei este contrar acesteia și a celorlalte personaje ale piesei, tipul revoluționarei, a conducătorului care nu vrea să cedeze exploatării ciocoilor.

Ion Găvan personajul central al piesei, reprezintă drama țăranului lipsit de o concepție clară despre revoluție, slab, șovăitor, incapabil să ia o hotărîre definitivă, își iartă dușmanii, mai crezînd încă într-o urmă de omenie, într-o înțelegere dintre țărani și moșieri. Moare, pradă slăbiciunii lui.

Marin este țăranul întîlnit peste tot în opera lui Vissarion. Și pentru că este un tip hazliu, aici în drama „Lupii“ nu prea își are locul, rămînînd astfel în atmosfera răscoalei din 1907, un personaj nereușit.

Fragmentul de roman „Epilogul răscoalei“ ar putea constitui epilogul întregului „ciclu“ despre 1907 al lui Vissarion, pentru că această încercare de a scrie o operă de proporții mai mari ilustrează represiunea sălbatică a ridicării țăranilor pentru pămînt.

³ Radu Gioglovan și Toma Svințiu, *Reforma agrară din 1945 în județul Dimbovița*, în volumul „Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945“, II, București, 1958.

⁴ Vissarion, I. C. — *Învietorul de morți* — București, 1935.

⁵ Vissarion, I. C. — *Lupii* — București, 1916, p. 39.

Există aici un personaj, moș Radu care ajunge să-și blesteme soarte că a apucat să vadă sfârșitul tragic al răscoalei de la 1907. Din postura de soldat silit să tragă în frații săi țărani, moș Radu povestește cu mult necaz sfârșitul unor răsculați care au fost îngropați de vii. Simbol al chinurilor îndurate pentru pământ, imaginea mîinii îngropatului de viu, care se zbate ca o ghiară a morții, îl urmărește ca un reproș pe țăranul soldat.

Povestirea țăranului se termină cu cîteva versuri ce ilustrează amarul adunat de veacuri în sufletul țăranului exploatat :

„— Cînd mi-o sta sufletu-n gît,/ M-oi ruga numai atît :/ Mai stai, suflate, pe loc,/ Că mai am în mine-un foc —/ Focu cînd mi-oi potoli/ Poți să ieși cîndu-i voi !...”⁶

În lucrarea de față am amintit de cîteva poezii scrise de I. C. Vissarion în focul răscoalei de la 1907, care nu au fost încă publicate. Una dintre acestea este „Doina lui 1907” scrisă la 30 martie și constituie am putea spune epilogul răscoalei ,oglundind jaful și cenușa ce a mai rămas din sate și din țărani răsculați cît și condiția inumană la care au fost reduși fără motiv, sau poate numai pentru motivul că mureau de foame. Din bruma ce aveau nu le-a mai rămas nimic, nici măcar sentimentele curate, sau mai păstrează ceva — mormintele celor dragi pe cîmpuri și la marginea satului. Pînă și cultul pentru morți le este pîngărit. Țărani mor ca animalele, îngropați de vii, fără preot.

Pe cei rămași în viață îi așteaptă temnițele grele ca drept răsplată pentru că nu au fost „de treabă”, sau pentru că nu au mai putut suporta foamea.

Natura tristă și îndoliată participă la durerea și revolta scriitorului. Cîmpul este uscat, soarele nu îndrăznește să lase singele și trupurile țăranilor uciși pe cîmpuri, pîngărite de plugurile ciocoilor.

Vissarion plînge și soarta celor care au fost alături de suferințele țăranilor și care nici ei nu au avut un sfîrșit mai fericit.

Pentru o mai bună exemplificare a celor transmise de mesajul poeziei o reproducem mai jos după manuscrisul (fig. 1—4) ce se află la Casa memorială I. C. Vissarion din Costești-Dîmbovița :

„Frunză verde de stejar,/ Plîng și popii în altar,/ Plîng neveste, plîng copii,/ C'au rămas sate pustii !/ Urlă ciinii prin păduri/ Turbați de bubuituri.../ Că dădeau cu tunurili/ Să dărâme satele,/ Să ucidă vitili,/ Să ne stingă zilili !.../ La marginea satului/ Am crucea bărbatului,/ Crucea neni, crucea taichi,/ Iar aici o am p'a maichi.../ Frunză verde de secară,/ Cîmpul nimeni nu-l mai ară,/ Că țărani răsculați,/ Făr' de popă's îngropați, Iar cei ce n'au fost uciși,/ Stau prin temnițe închiși !/ Procurorii-i tot întrebă,/ Că de ce n'au fost de treabă,/ Că acum pe lege dreaptă/ Ocna neagră îi așteaptă !/ Ocna neagr' a jepilor,/ Și legea tiranilor, Și munca'nvoelilor,/ Tot una ne sînt de grele,/ Tot una ne sunt de rele !.../ De mulți ani ne dijmuiți,/ De mulți ani ne chinuiți,/ Și cînd dijmuirăm noi,/ Vă supărați ciocoi !.../ Foaie verde trei alune/ Vine Oltul plin de

⁶ Vissarion, I. C. — „Epilogul răscoalei”, din volumul *Scieri alese* — E.S.P.L.A., 1959.

spume/ Că geme temniți de lume !.../ Vine Oltul supărat,/ Că-i cu sînge-amestecat./ Că la Girugiu sunt aduși/ Și la grele chinuri puși/ Boerul Kogălniceanu,/ Și cu Valescu țăranul,/ Și Florescu. bădăranul,/ Fiindc'au ținut cu Sărmanul.../ Că ciocoi-au sfătuit/ Să mi-i piarză negrișit,/ În saci cu pietre băgați,/ Și-n Dunăre aruncați,/ Și'apoi veste să'mprăstie" C'au fugit de nu-i mai știe !.../ Foaie verde iasomie/ Nu-i nici iarbă pe cîmpie,/ C'a dat secetă pustie ! Unde-a fost sânge vărsat/ Tot pămîntul e crăpat,/ Soarele nu s'a'ndurat/ Să lase sânge curat./ A fi de ciocoi arat !... Cum ia roua după flori/ Și-o pune în albiu nori,/ Tot așa a ridicat/ Sângele nevinovat,/ Și l-a pus în curcubeu./ Jalbă pentru Dumnezeu !..."

(*Doina* lui 1907, 30 martie 1907)

O altă poezie (fig. 2) a lui I. C. Vissarion, care a rămas *fără titlu* exprimă aceeași stare jalnică a țăranului flămînd, hărțuit și dezumanizat. Reproducem mai jos poezia după manuscris :

„Vino Doamne pe pământ,/ Nu sta tot în cerul sfânt,/ Fă-te om ca or
și care,/ Dar lasă-ți puterea mare./ Simte cum simte săracul,/ Și durerea
și pe... dracul !/ Ia-o pe drum prin noroaie,/ Prin vânturi reci și cu
ploaie ;/ Mergi flămând și înghețat,/ Prin viscolul ne'ndurat,/ Simte relele
ca mine/ Și-apoi să-mi spui de ți-e bine !/ Întâlnește-te cu hoți,/ Lasă-i să
te fure toți,/ Lasă-i să te bată bine,/ Ca să poți simți ca mine“.

Poezia „Răscoala 1907“, a treia din grupul celor rămase în manuscris (fig. 3) constituie un îndemn la răscoală ; țăranii își adună forța seculară și ca o putere unică se ridică cu furci și cu topoare ,dau foc la moșii, își fac dreptate singuri :

Vino Doamne pe pământ
Nu e tot în cerul sfânt.
Fă-te om, ca să și om
Văz lăsa-ți puterea mare
Sinte cum sinte oarezul.
Și dăreasa și pe... dușul!
Fă-o pe drum prin nori.
Prin vânturi și în cea ploaie.
Mergi flămând și însetat
Prin vârcolul lui rădăciat,
Sinte rebele ca mine.
Și apoi să-mi spui de tu e bine!
Fătălușete, cu hotoi,
Lăsa-i vată fură toți.
Dă-mi, scute Doamne, vine
Ca să pot fi sinte ca mine

Fig. 2.

[illegible]

Fig. 3.

„S-au răsculat Flămânzii cu coase și topoare,/ Iar case și pătule sunt toate o vârtoare/ Răcnesc flăcăi și fete și strigă încruntați/ „Pe ei să nu ne scape ! Pe ei ! Nu vă lăsați !/ Aleargă toți prin sate și strigă : „Mulți să fim !“/ „De ce vi-i frică-acuma ? Haideți să-i dijmui“/ Ca iepurii de repezi ciocoi fug în crâng,/ De frică mulți leșină, toți tremură și pling !/ Se'nnață limbi de flăcări, se'nnață sus în cer.../ E jertfa ce-o aduce, acei ce dreptu'și cer...”

(Răscoala 1907)

I. C. Vissarion este un povestitor expresiv al vieții de la țară, „înzestrat cu o rară putere verbală de a reproduce realitatea...”⁷. Viața satului cu evenimentele pur reale ce se desprind din paginile sale este de-a dreptul impresionantă ; apar aici o galerie întreagă de personaje bine conturate cu trăsăturile țăranului muntean. Dialogul este rapid, cu particularități specifice graiului din satul unde s-a născut povestitorul țăran.

Din paginile lui I. C. Vissarion se desprinde clar, intern și adevărat, o adâncă emoție sufletească pentru clipele trăite, aducând în fața cititorului întunecata imagine a suferinței țărănești în răscoala de la 1907.

BIBLIOGRAFIE

1. Vissarion, I. C. — *Scrieri alese*, E.S.P.L.A., București, 1959.
2. Vissarion, I. C. — *Lupii*, București, 1916.
3. Vissarion, I. C. — *Învietorul de morți*, București, 1935.
4. Vissarion, I. C. — Manuscrisele aflate la casa memorială „I. C. Vissarion“ de la Costești, Dimbovița.
5. Călinescu, George — *Istoria literaturii române*, București, 1941.
6. Lovinescu, Eugen — *Istoria literaturii române contemporane*, vol. IV, București, 1928.

⁷ Lovinescu, Eugen — *Istoria literaturii române contemporane*, vol. IV, București, 1928.